

УДК 342.7

DOI: 10.32342/2709-6408-2024-1-8-4

ЮЛІЯ ВОЛКОВА,

*аспірантка кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету*

РЕПРОДУКТИВНІ ПРАВА В СИСТЕМІ ЧЕТВЕРТОГО ПОКОЛІННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ

Стаття присвячена дослідженню репродуктивних прав людини в системі прав четвертого покоління, формування якого пов'язують із науковим прогресом у розвитку медицини та інформатики. Встановлено, що сучасні дослідження права людини на репродукцію (відтворення) здебільшого розглядають через призму таких більш широких понять, як «репродуктивні права», «соматичні права», «біологічні права». Визначено, що у структурі соматичних прав людини, як прав нового четвертого покоління, значну групу займають репродуктивні права, пов'язані з відтворенням людиною своїх майбутніх поколінь. Наголошується, що головною функцією людини є репродуктивна функція, в основі якої лежить природне прагнення мати дитину. Акцентовано увагу на тому, що однією із проблем наразі можна назвати неспроможність осіб репродуктивного віку природним способом зачати і народити дитину. Сьогодні така можливість у чоловіка, жінки з'являється завдяки застосуванню допоміжних репродуктивних технологій, що виникли з розвитком біомедицини, під якими розуміються методи штучного впливу відтворення, лікування людини від хвороб, які не дають організму виносити та народити здорову дитину. У роботі встановлено, що одним із найважливіших принципів репродуктивних прав є принцип свободи людини у виборі способу реалізації права на репродукцію (відтворення). Міжнародні та національні законодавчі акти ґрунтуються на тому, що кожна людина має право добровільно та вільно приймати рішення про народження дітей, їх кількість та інтервали між їх народженням, застосовуючи допоміжні репродуктивні технології: переривання вагітності, стерилізацію, використання засобів контрацепції, методи штучного запліднення тощо. З'ясовано, що стан реалізації допоміжних репродуктивних технологій в Україні нині характеризується особливою потребою населення. Здійснено аналіз нормативно-правових документів України, міжнародних договорів, що стосуються охорони репродуктивного здоров'я людини, зокрема лікування безпліддя за допомогою програм допоміжних репродуктивних технологій. Встановлено, що нормативне забезпечення є застарілим, тобто таким, що не відповідає сучасним інноваційним науковим реаліям сьогодення українського суспільства, носить, переважно дозвільний характер. Вбачається доцільним ініціювати Верховній Раді України розробити та ухвалити спеціальний закон, у якому чітко визначити поняття «репродуктивні права», встановити обсяг цих прав, закріпити обов'язки та відповідальність суб'єктів за порушення репродуктивних прав.

Ключові слова: особисті права людини, природне право, репродуктивні права, право на відтворення, допоміжні репродуктивні технології, міжнародні документи, національне законодавство.

Постановка проблеми. Ще на початку XXI століття у юридичних наукових колах право на продовження роду через репродукцію (відтворення) не виокремлювали серед інших прав людини. Це пояснюється тим, що тільки нещодавно внаслідок стрімкого наукового прогресу змінилися можливості людства у цій сфері: за допомогою медичного втручання проводити штучне запліднення, редагувати геном людини, змінювати стать, клонувати живі організми тощо. Враховуючи розвиток новітніх технологій, на сьогоднішній день виникла потреба у визнанні репродуктивних прав, пов'язаних з правом людини на репродукцію (відтворення) собі подібних. У правовій науці переважна більшість дослідників по-різному підходять до розуміння цього права, часто ототожнюють право на репродукцію з репродуктивними правами або визнають його складовою інших прав людини. Виходячи з аналізу різних підходів щодо розуміння репродуктивних прав, це право є одним із небагатьох прав, які зумовлені природою людини. Ще однією проблемою постає питання визначення місця права людини на репродукцію (відтворення) серед особистих немайнових прав. Найбільш поширеними є наступні підходи: 1) зазначене право є частиною одного з особистих немайнових прав, передусім права на життя чи права на охорону здоров'я; 2) зазначене право є складовою окремої групи так званих соматичних прав; 3) зазначене право є окремим видом немайнових прав людини. Одні науковці вважають, що ці права ґрунтуються на конституційних правах людини і громадянина, і тому їх слід закріпити в українському законодавстві. Інша група вчених виходить з того, що цю категорію прав не слід виділяти як самостійні суб'єктивні права людини. Третя група вчених-юристів розглядають вищевказані права як самостійні права, які вже визнані міжнародним співтовариством та закріплені міжнародними правовими актами.

Стан дослідження. Правова природа та зміст прав людини четвертого покоління у сфері охорони здоров'я була предметом дослідження науковців С.Б. Булеци, В.М. Менджул, Ю.С. Паніної. Репродуктивні права та їх місце в системі особистих немайнових прав фізичних осіб досліджували Т.І. Длугопольська, К.В. Ксьондзик, Р.О. Стефанчук. Право на репродукцію (відтворення) у системі основоположних прав людини займає чільне місце серед наукових інтересів В.І. Чечерського. Дослідженням питань сутності, поняття та класифікації репродуктивних прав фізичної особи займалися А.О. Дутко, М.Р. Заболотна, М.С. Брюховецька. Загальні ознаки права людини на репродукцію (відтворення) досліджувала О. Кохановська. Допоміжні репродуктивні технології були предметом дослідження переважно спеціалістів у сфері медицини, а з правового погляду їх розглядали, зокрема А. Головащук, Я.Р. Марко. Частково цього питання торкалася у своїй дисертаційній роботі і вітчизняна вчена Н. Г. Васильєва, досліджуючи реалізацію права людини на репродукцію методом сурогатного материнства. Однак питання репродуктивних прав потребує подальшого дослідження, особливо їх місця серед інших прав людини.

Метою статті є дослідження репродуктивних прав як новітніх прав четвертого покоління.

Виклад основного матеріалу. В епоху розвитку комп'ютерних, медичних, космічних та інших технологій вітчизняні та зарубіжні науковці заговорили про формування нового четвертого покоління прав людини, вкладаючи різний зміст у його поняття. Через стрімкий розвиток біомедицини та технологій на сьогоднішній день вичерпного переліку усіх прав четвертого покоління не існує, оскільки ще не всі новітні права повністю визнані міжнародною спільнотою та потребують належного нормативного врегулювання. Враховуючи розвиток новітніх технологій, на сьогоднішній день виникла потреба у визнанні репродуктивних прав, пов'язаних з правом людини на репродукцію (відтворення) собі подібних. А.О. Дутко та М.Р. Заболотна зазначають, що право на відтворення собі подібних належить до основних невід'ємних природних прав людини. Основна мета репродуктивних прав особи полягає в можливості продовження людського роду [1, с. 258]. А.П. Головащук та Е.Е. Мухамєдова пропонують розглядати репродуктивні права як похідні від права на здоров'я, як немайнові права фізичної особи, які полягають у здатності людини вільно приймати рішення стосовно застосування допоміжних репродуктивних технологій, народження дитини, кількості та інтервалів між народженням дітей [2, с. 140]. Крім цього, репродуктивні права можуть додатково включати

право на лікування та профілактику безпліддя, на сурогатне материнство [3, с. 85]. Досить поширеною серед науковців думкою є те, що репродуктивні права займають особливе місце у системі конституційних прав та свобод людини. До структури репродуктивних прав увійшли елементи права на життя, на охорону здоров'я, на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканність, недоторканість приватного життя, на особисту та сімейну таємницю, які є нормами Конституції України та які закріплені в Цивільному кодексі України [4, с. 131]. О.О. Пунда зауважує, що виникає необхідність деталізувати конституційні положення, що стосуються змісту основних прав людини, та переведення їх у площину практичного правозастосування в повсякденному житті людини через її конкретні суб'єктивні права [5, с. 197]. На таку необхідність переосмислення конституційних прав та свобод людини і приведення їх у відповідність до сучасними реалій сьогодення наголошує О.В. Скрипнюк [6, с. 60].

Найчастіше репродуктивні права розглядають серед соматичних прав, пов'язаних з тілом людини. Ю.І. Турянський виокремлює групу репродуктивних соматичних прав людини: 1) право на безпечний і легальний аборт; 2) право на стерилізацію людини; 3) право людини на використання новітніх методів репродукції; 4) право на комерційне сурогатне материнство [7]. Серед науковців існує думка, що репродуктивні права слід виділяти серед інших прав людини як самостійні права. Так, наприклад, Р.О. Стефанчук пропонує вважати репродуктивні права як систему відокремлених особистих немайнових прав фізичних осіб, що забезпечують природне існування та спрямовані на здійснення їх репродуктивної функції, до якої входять: право на репродуктивний вибір; право на репродуктивне здоров'я; право на інформацію про репродуктивні права; право на таємницю реалізації репродуктивних прав; право на захист репродуктивних прав [8, с. 68]. Отже, базуючись на основних правах, репродуктивні права деталізують та доповнюють основні права. Вони спрямовані на захист невід'ємної гідності особистості. Поширені погляди, що репродуктивні права необхідно розглядати як «комплекс загальнолюдських прав та свобод», оскільки вони включають і право на життя, і право на охорону здоров'я, і право на освіту (статеве виховання), і право на особисту недоторканність та багато інших. Вони «забезпечують реалізацію основоположного невідчужуваного права людини на продовження роду – незалежно від статі, національності, сімейного стану та стану здоров'я, у тому числі права на охорону репродуктивного здоров'я, використання допоміжних репродуктивних технологій» [9].

Т. Кириченко та Н. Старікова зазначають, що юридична природа репродуктивних прав має комплексний характер, і вони є лише похідними від особистих; вони не належать до природних прав, бо є породженням сучасного права [10, с. 96]. Оскільки репродуктивні права не входять до традиційної класифікації прав і свобод, вони повинні розглядатися у системі прав нового четвертого покоління прав людини.

Як зауважує В.І. Чичерський, такий занадто широкий підхід до розуміння і трактування цих прав призводить до розмитості, унеможлиблює визначення їх чіткої структури, сфери регулювання, змісту, обсягу, особливостей, принципів тощо. Тому вважає, що право на репродукцію (відтворення) – це право на продовження роду, яке належить до числа так званих «нових» прав людини – прав четвертого покоління, які стали у центрі громадської уваги лише на межі тисячоліть, в епоху глобальної переоцінки звичних нам цінностей. Реалізація людьми цього права забезпечує наступність поколінь і стійкий рух вперед у розвитку нашого суспільства і всієї цивілізації у цілому [11, с. 114]. На думку науковця, право людини на репродукцію слід розглядати як «відокремлене особисте немайнове право фізичної особи, що забезпечує її природне існування та його не можна ототожнювати чи вважати складовою інших прав, які хоча і взаємопов'язані, проте мають різний об'єкт, предмет правового регулювання, суть та призначення» [12, с. 57]. Репродуктивні права включають в себе невід'ємні права і свободи людини, які вже визнані в національних законодавствах, в міжнародних документах з прав людини та інших загальноприйнятих документах. Тому при визначенні юридичної природи репродуктивних прав, їх слід трактувати як різновид (підвид) особистих прав людини.

Основи концепції репродуктивних прав було закладено в 1968 р. на Тегеранській

міжнародній конференції з прав людини [13]. У розділі XVIII «Права людини та планування сім'ї» зазначається, що « батьки мають право, яке відноситься до основних прав людини, приймати вільні та відповідальні рішення щодо числа та часу народження своїх дітей, а також право на відповідну освіту та інформацію щодо цього» (п. 3). Вперше офіційно про репродуктивні права було заявлено на Міжнародній конференції з народонаселення і розвитку (МКНР), що відбулася в 1994 р. в Каїрі [14]. Програма дій Каїрської конференції у п. 7.2 визначає репродуктивні права як частину основних прав людини. Репродуктивні права визнані законодавствами багатьох країн, у тому числі Міжнародною конвенцією про громадянські і політичні права, Конвенцією про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та Європейською конвенцією про права людини. У міжнародних документах репродуктивні права можна розглядати в рамках статті 12 Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права, яка закріплює право на охорону здоров'я. Охорона репродуктивного здоров'я як частина права на охорону здоров'я була визначеною у пункті (f) статті 11 Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок [15]. У цій Конвенції наголошується, щоб країни-учасниці забезпечили жінкам «доступ до медичного обслуговування, зокрема в тому, що стосується планування розміру сім'ї (ст. 12, п.1), доступ до послуг у галузі охорони здоров'я, включаючи послуги щодо прийняття рішення про те, скільки мати дітей і з якими інтервалами, а також доступ до інформації, необхідної для реалізації цих прав (ст. 14). Відповідно до Пекінської платформи «права жінок і права людини взагалі, включають їх право вільно і відповідально вирішувати питання, пов'язані з їх сексуальністю, включаючи сексуальне і репродуктивне здоров'я, вільні від примусу, дискримінації та насильства» [16]. Виходячи з цього положення, постає проблема забезпечення та охорони репродуктивних прав незалежно від статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, гендерного самовираження, включно трансгендерних і небінарних осіб.

Отже, репродуктивні права базуються на загальних правах людини – це права людини, які захищаються на рівні національних законів, конституцій, регіональних і міжнародних договорів і спрямовані на захист гідності особистості. Однак, репродуктивні права не були визначені поки що в жодному з міжнародно-правових інструментів. Втім, слід зазначити, що в чинному українському законодавстві ця категорія прав також не отримала належного юридичного оформлення: відсутня дефініція «репродуктивні права», не сформульовані гарантії щодо реалізації прав чоловіків та жінок у сфері репродуктивної діяльності та репродуктивного здоров'я, не визначено відповідальності за порушення репродуктивних прав.

Виходячи зі змісту Конституції України, Цивільного кодексу України, Сімейного кодексу України, Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», можна зрозуміти, що репродуктивні права є особистими немайновими правами фізичних осіб, що забезпечують їх природне існування, однак жоден з цих актів не оперує поняттям «репродуктивні права» чи визначає особливості їх здійснення. Однак, слід зауважити, що в Україні неодноразово було здійснено спроби закріпити поняття «репродуктивні права» та покращити правове регулювання відносин у сфері їх реалізації. Ще у лютому 2004 року був зареєстрований проект Закону України «Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення» [17], а у липні 2005-го – проект Закону «Про охорону репродуктивного здоров'я» [18], які викликали чимало дискусій, і як результат – їх відхилили та зняли з розгляду.

На відміну від законодавства, визначення репродуктивних прав міститься в підзаконних актах. Так, наприклад, в Уніфікованому клінічному протоколі первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Планування сім'ї», затвердженому Наказом МОЗ від 21 січня 2014 року, визначено, що *«репродуктивні права ґрунтуються на визнанні фундаментального права усіх пар і окремих осіб на здійснення самостійного і відповідального вибору щодо кількості дітей, яких вони збираються мати і часу їх народження, тривалості часових інтервалів між пологами та доступі до інформації та засобів, необхідних для реалізації такого вибору, а також на визнанні права кожного індивідуума на досягнення найвищого рівня сексуального і репродуктивного здоров'я»* [19]. Втім, це визначення не є новим, а є перекладом одного із пунктів Програми дій Міжнародної

конференції з питань народонаселення та розвитку, яка відбулася у 1994 році у Каїрі. Міжнародна конференція із народонаселення і розвитку було революційною ініціативою. Вона змінила уявлення про репродуктивне здоров'я і права людини.

Сьогодні Україна переживає демографічну кризу, тому збереженню репродуктивного здоров'я та реалізації репродуктивних прав жінок і чоловіків держава повинна приділяти особливу увагу. На сьогоднішній день головним завданням України є наближення національного законодавства до міжнародних стандартів в контексті захисту репродуктивних прав та охорони здоров'я. Так, у січні 2022 року Кабінет Міністрів України вніс у Верховну Раду законопроект «Про допоміжні репродуктивні технології» (№ 6475) [20], який був розроблений з метою врегулювання організаційних та правових засад проведення лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій, зокрема методом сурогатного материнства. У квітні 2023 року у Верховній Раді був зареєстрований проект Закону «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнства» (№ 6475-д), прийняття якого дасть можливість врегулювати загальні засади застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні та відносини, пов'язані із заміним материнством; забезпечити належний захист прав та законних інтересів громадян України та іноземців при застосуванні допоміжних репродуктивних технологій та заміному материнстві [21]. У цих законопроектах містяться визначення та роз'яснення щодо умов та порядку застосування репродуктивних технологій в Україні, основні принципи їх застосування, напрями державної політики у цій сфері та у сфері замінного материнства. Обидва законопроекти знаходяться лише на початковій стадії реалізації та потребують значних доопрацювань. Поки вони знаходяться на стадії обговорення, в Україні діє Уніфікований клінічний протокол 2014 року.

У вересні 2015 року в рамках 70-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН у Нью-Йорку відбувся Саміт ООН зі сталого розвитку до 2030 року. У центрі «Порядку денного 2030» – нові Глобальні цілі, серед яких – міцне здоров'я населення. Офіційна робоча група ООН у своєму підсумковому звіті рекомендувала «до 2030 року забезпечити загальний доступ до послуг з охорони сексуального та репродуктивного здоров'я, в тому числі для планування сім'ї, інформації та освіти, а також інтеграції репродуктивного здоров'я в національні стратегії і програми» [22]. Водночас у міжнародному законодавстві наголошувалось державам вжити заходів щодо захисту людей від гендерного насильства (ціль 5). Кожна людина має право самостійно приймати рішення, що стосуються їх сексуального та репродуктивного здоров'я, без насильства, примусу та дискримінації.

Україна, як і інші країни-члени ООН, приєдналася до глобального процесу та зобов'язалась виконати до 2030 року 17 цілей та 86 національних завдань. Завдяки реалізації міжнародних стратегічних документів Україна досягла Цілей розвитку тисячоліття ООН, зокрема: зниження рівнів підліткової вагітності та штучного переривання вагітності шляхом забезпечення загального доступу до отримання якісних послуг у сфері репродуктивного здоров'я, зниження материнської та малюкової смертності. Політичним і стратегічним інструментом для реалізації міжнародних документів із розв'язання проблем репродуктивного здоров'я населення України, стали національні програми «Планування сім'ї 1995–2000», «Репродуктивне здоров'я 2001–2005», Державна програма «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року», Загальнодержавна програма «Репродуктивне та статеве здоров'я нації на 2017–2021 роки». Метою Програм є збереження репродуктивного та статевого здоров'я з дотриманням репродуктивних прав для досягнення благополуччя кожної людини, відтворення населення і сталого розвитку України [23].

Україна вже ратифікувала основні міжнародні документи та прийняла низку національних документів у відповідності до сучасних міжнародних правових стандартів щодо забезпечення та реалізації репродуктивного здоров'я. Для того, щоб розширити права жінок і забезпечити їхню приватність в контексті репродуктивних прав, важливим кроком для України стала ратифікація у червні 2022 року Стамбульської конвенції [24], яка врегульовує репродуктивні права і відстоює інтерес жінки реалізовувати свої права. На ратифікацію цього документа в

Україні чекали із 2011 року. Відповідно до Конвенції, репродуктивні права – це права вільно приймати рішення та не зазнавати втручання щодо питань, які стосуються репродуктивного здоров'я жінок, а саме: питання абортів, штучних методів запліднення, використання контрацепції, проведення примусових медичних оглядів та доступу жінок до медицини, сурогатного материнства та контролю народжуваності.

Висновки. Дослідивши міжнародні документи та законодавство України щодо репродуктивних прав, відзначимо, що визначення поняття «репродуктивні права» у них нечітко або зовсім відсутнє. Репродуктивні права поділяються на право на продовження роду та право на репродуктивне здоров'я. Право на продовження роду – особисте немайнове право фізичної особи. Реалізувати право на продовження роду фізична особа може через народження власної дитини як у природній спосіб, так і за допомогою допоміжних репродуктивних технологій. Право на застосування допоміжних технологій означає, що фізична особа може скористатися допоміжними репродуктивними технологіями відповідно до умов та порядку, визначених національним законодавством. Крім цього, фізична особа має право отримати усю необхідну їй інформацію про її репродуктивне здоров'я, що надає їй можливість вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері приватного життя: коли і скільки народжувати дітей, інтервали між їх народженням, а також вирішувати: народжувати дітей у офіційно зареєстрованому шлюбі чи ні.

Репродуктивні права – це самостійна група прав, яка включає у себе низку особистих прав, передусім – права на репродукцію (відтворення), яке є одним із небагатьох прав, які обумовлені природою людини – потребою до продовження роду. Однак це право не виокремлено ні у базових міжнародних документах ні у національних. Навколо цього права формуються інші права, які стосуються приватних інтересів фізичних осіб, а особливо жінок: права на вільне прийняття рішень щодо методів зачаття та народження або відмови від народження дітей, а також на охорону репродуктивного здоров'я, фізичну недоторканість, недоторканість особистого життя, на охорону особистої гідності тощо. Ці права вже визнані в національних законодавствах, в міжнародних документах з прав людини та інших загальноприйнятих документах. Однак в Україні окремі його елементи включено до різних нормативно-правових актів, зокрема положень Цивільного кодексу України, якими перед усім врегульовано особисті немайнові права, Сімейного кодексу України відносно права на материнство та батьківство. Враховуючи демографічну ситуацію в Україні, сьогодні на часі ухвалення спеціального закону щодо репродуктивного здоров'я нації на основі поданих до Верховної Ради законопроектів.

Список використаних джерел

1. Дутко А.О., Заболотна М.Р. Закріплення репродуктивних прав особи у сімейному законодавстві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2016. № 845. С. 257–262.
2. Мухамєдова Е.Е. Репродуктивні права фізичної особи в системі особистих немайнових прав. *Вчені записки Таврійського нац. ун-ту ім. В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки.* 2012. № 22. Т. 25 (64). С. 136–141.
3. Тюхтій Н. Репродуктивні особисті немайнові права фізичних осіб. *Юридична Україна.* 2013. № 6. С. 70–75.
4. Маркович Х.М. Репродуктивні права фізичної особи: проблеми нормативно-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал.* 2022. № 8. С. 129–131. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/29>
5. Пунда О.О. Поняття особистих немайнових прав, що забезпечують природне існування людини. *Актуальні проблеми держави і права.* 2014. Вип. 74. С. 197–204.
6. Скрипнюк О.В. Права і свободи людини та громадянина: міжнародні стандарти, національна практика та проблеми їх конституційної модернізації в Україні. *Проблеми законності.* 2014. Вип. 125. С. 56–63.

7. Турянський Ю.І. Соматичні права людини в сучасній доктрині конституціоналізму: теоретико-правове дослідження: дис. ... д-ра юрид. наук. Львів, 2020.
8. Стефанчук Р.О. Поняття, система, особливості здійснення і захисту репродуктивних прав фізичної особи. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1-2. С. 66–72.
9. Рябенко О.В. Право фізичної особи на репродукцію (відтворення): поняття та історико-правові аспекти становлення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2015. Вип. 30. Т. 1. С. 148–151.
10. Кириченко Т.І., Старікова Н. Репродуктивні права як предмет цивільноправового регулювання. *Історико-правовий часопис*. 2015. № 1 (5). С. 95–100.
11. Чечерський В.І. Право на репродукцію (відтворення) у системі основоположних прав людини: конституційно-правове дослідження: дис. ...док. юр. наук. Ужгород, 2020. 509 с.
12. Чечерський В.І. Співвідношення права людини на репродуктивне відтворення і репродуктивних прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО*. 2020. Випуск 61. Том 1. С. 58–59.
13. Тегеранська конференція ООН. Заключний акт міжнародної конференції з прав людини. Тегеран, 22 квітня – 13 травня 1968 року. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N68/958/85/PDF/N6>
14. Доповідь Міжнародної конференції з народонаселення та розвитку. Каїр, 5–13 вересня 1994 р. A/CONF.171/13/Rev.1. URL: <https://www.refworld.org.ru/docid/4ad434a42.html>
15. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок № 995_207. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207#Text
16. Платформа дій Четвертої Всесвітньої конференції жінок. Пекін 4–15 вересня 1995 р. URL: <http://www.owl.ru/win/pecin/ch4-c.htm>
17. Про репродуктивні права та гарантії їх здійснення: проект Закону України від 10.02.2004 № 5105. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5105&skl=5
18. Про охорону репродуктивного здоров'я: проект Закону України від 12.07.2005 № 5369. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2webproc4_2?id=&pf3516=5369&skl=5
19. Уніфікований клінічний протокол первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги «Планування сім'ї». Наказ МОН від 21.01.2014 р. № 59. URL: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_59_ukpmd.pdf.
20. Про допоміжні репродуктивні технології: проект Закону № 6475 від 24.12.2021. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GI06728A>
21. Про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство: проект Закону № 6475-д від 11.04.2023. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75944
22. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [without reference to a Main Committee (A/70/L.1)]. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=xeq6WwHxUZxvsnBSZ0&fe=true>
- W23. Концепція Загальнодержавної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період 2017–2021 роки. URL: http://reprohealth.info/files/Concept-Event_2017-2021_ispr.pdf.
24. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція) №994_001-11 ратифікація від 20.06.2022. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text.

REPRODUCTIVE RIGHTS IN THE FOURTH GENERATION HUMAN RIGHTS SYSTEM

Yulia F. Volkova, graduate student of the Department of Constitutional Law and Comparative Jurisprudence of the Uzhhorod National University (Ukraine).

E-mail: volkovaiuliane@gmail.com

DOI: 10.32342/2709-6408-2024-1-8-4

Key words: *personal human rights, natural law, reproductive rights, right to reproduction, assisted reproductive technologies, international documents, national legislation.*

The article is devoted to the study of human reproductive rights in the system of rights of the fourth generation, the formation of which is connected with scientific progress in the development of medicine and informatics. It is established that modern studies of the human right to reproduction (reproduction) are mostly considered through the prism of such broader concepts as "reproductive rights", "somatic rights", "biological rights". It was determined that in the structure of human somatic rights, as the rights of the new fourth generation, a significant group is occupied by reproductive rights related to human reproduction of future generations. It is emphasized that the main function of a person is the reproductive function, which is based on the natural desire to have a child. Attention is focused on the fact that one of the problems at present can be called the inability of people of reproductive age to conceive and give birth to a child naturally. Today, men and women have this opportunity thanks to the use of assisted reproductive technologies that arose with the development of biomedicine, which includes methods of artificial influence on reproduction, treatment of people from diseases that prevent the body from bearing and giving birth to a healthy child. The work established that one of the most important principles of reproductive rights is the principle of human freedom in choosing the method of exercising the right to reproduction. International and national legislation is based on the fact that every person has the right to voluntarily and freely make decisions about the birth of children, their number and intervals between births, using assisted reproductive technologies: termination of pregnancy, sterilization, use of contraceptives, methods of artificial insemination, etc. It was revealed that the state of implementation of assisted reproductive technologies in Ukraine today is characterized by a special need of the population. The analysis of regulatory and legal documents of Ukraine, international treaties on the protection of human reproductive health, in particular the treatment of infertility with the help of programs of auxiliary reproductive technologies, was carried out. It was established that the legal framework is outdated, that is, it does not correspond to the modern, innovative scientific realities of modern Ukrainian society, and is mostly permissive in nature. It is considered expedient to initiate the development and adoption of a special law in the Verkhovna Rada of Ukraine, which would clearly define the concept of "reproductive rights", establish the scope of these rights, and establish the obligations and responsibilities of subjects for violations of reproductive rights.

References

1. Dutko, A.O., Zabolotna, M.R. (2016). *Zakriplennya reproduktyvnykh prav osoby u simeynomu zakonodavstvi* [Consolidation of the reproductive rights of a person in family legislation]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika». Yurydychni nauky* [Bulletin of the Lviv Polytechnic National University. Legal sciences], no. 845. pp. 257–262.
2. Mukhamyedova, E.E. (2012). *Reproduktyvni prava fizychnoyi osoby v systemi osobystykh nemaynovykh prav* [Reproductive rights of an individual in the system of personal non-property rights]. *Vcheni zapysky Tavriyskoho nats. un-tu im. V.I. Vernadskoho. Seriya: Yurydychni nauky* [Scientific notes of the Tavri National University. University named after V.I. Vernadsky. Series: Legal Sciences], no. 22, vol. 25 (64), pp. 136–141.
3. Tyukhtiy, N. (2013). *Reproduktyvni osobysti nemaynovi prava fizychnykh osib* [Reproductive personal non-property rights of individuals]. *Yurydychna Ukrayina* [Legal Ukraine], no. 6, pp. 70–75.
4. Markovych, Kh.M. (2022). *Reproduktyvni prava fizychnoyi osoby: problemy normatyvno-pravovoho rehulyuvannya* [Reproductive rights of an individual: problems of regulatory and legal regulation]. *Yurydychnyy naukovyy elektronnyy zhurnal* [Legal scientific electronic journal], no. 8, pp. 129–131. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-8/29>.
5. Punda, O.O. (2014). *Ponyattya osobystykh nemaynovykh prav, shcho zabezpechuyut' pryrodne isnuvannya lyudyny* [The concept of personal non-property rights that ensure the natural

existence of a person]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Actual problems of the state and law], issue 74, pp. 197–204 (In Ukrainian).

6. Skrypnyuk, O.V. (2014). *Prava i svobody lyudyny ta hromadyanyna: mizhnarodni standarty, natsionalna praktyka ta problemy yikh konstytutsiynoyi modernizatsiyi v Ukrayini* [Human and citizen rights and freedoms: international standards, national practice and problems of their constitutional modernization in Ukraine]. *Problemy zakonnosti* [Problems of legality], issue 125, pp. 56–63.

7. Turyansky, Yu. I. (2020). *Somatychni prava lyudyny v suchasny doktryni konstytutsionalizmu: teoretyko-pravove doslidzhennya*. Diss. doct. yuryd. nauk [Somatic human rights in the modern doctrine of constitutionalism: theoretical and legal research dissertation. Dr. jurid. sci. diss.]. Lviv, 482 p. (In Ukrainian).

8. Stefanchuk, R.O. (2004). *Ponyattya, systema, osoblyvosti zdiysnennya i zakhystu reproduktyvnykh prav fizychnoyi osoby* [Concept, system, features of implementation and protection of reproductive rights of a natural person]. *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnya ta prava* [Bulletin of the Khmelnytskyi Institute of Regional Management and Law], no. 1-2, pp. 66-72.

9. Ryabenko, O.V. (2015). *Pravo fizychnoyi osoby na reproduktsiyu (vidtvorennya): ponyattya ta istoryko-pravovi aspekty stanovlennya* [The right of a natural person to reproduction (reproduction): concepts and historical and legal aspects of formation]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. The RIGHT series], issue 30, vol. 1, pp. 148–151.

10. Kyrychenko, T., Starikova N. (2015). *Reproduktyvni prava yak predmet tsyvil'nopravovoho rehulyuvannya* [Reproductive rights as a subject of civil law regulation]. *Istoryko-pravovyy chasopys* [Historical and legal journal], no. 1(5), pp. 95–100.

11. Chechersky, V.I. (2020). *Pravo na reproduktsiyu (vidtvorennya) u systemi osnovopolozhnykh prav lyudyny: konstytutsiyno-pravove doslidzhennya*. Diss. doct. yuryd. nauk [The right to reproduction (reproduction) in the system of fundamental human rights: constitutional and legal research. Dr. jurid. sci. diss.]. Uzhhorod, 509 p. (In Ukrainian).

12. Chechersky, V.I. (2020). *Spivvidnoshennya prava lyudyny na reproduktyvne vidtvorennya i reproduktyvnykh prav lyudyny* [Correlation of the human right to reproductive reproduction and human reproductive rights]. *Naukovyy visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya PRAVO* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University. The RIGHT series], issue 61, vol.1, pp. 58–59.

13. *Teheranska konferentsiia OON. Zakliuchnyi akt mizhnarodnoi konferentsii z prav liudyny. Teheran, 22 kvitnia – 13 travnia 1968 r.* [Tehran UN Conference (1968). Final Act of the International Conference on Human Rights. Tehran, April 22 – May 13], available at: <https://www.refworld.org/legal/resolution/un/1968/en/13896> (Accessed 15 May 2024)

14. *Dopovid Mizhnarodnoi konferentsii z narodonaseleattia ta rozvytku. Kair, 5–13 veresnia 1994 r.* [Report of the International Conference on Population and Development, Cairo, 5-13 September], available at: <https://digitallibrary.un.org/record/206701> (Accessed 31 May 2024).

15. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted in 1979 by the UN General Assembly, available at: <https://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw.htm> (Accessed 20 May 2024).

16. *Platforma dii Chetvertoi Vsesvitnoi konferentsii zhinok. Pekin 4–15 veresnia 1995 r.* [United Nations. Report of the Fourth World Conference on Women Beijing, 4–15 September], available at: <https://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/Beijing%20full%20report%20E.pdf> (Accessed 30 May 2024).

17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine "On reproductive rights and guarantees of their exercise", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5105&skl=5 (In Ukrainian).

18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2005), The Law of Ukraine "On Protection of Reproductive Health", available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5369&skl=5 (In Ukrainian).

19. *Unifikovanyi klinichniy protokol pervynnoi, vtorynoi (spetsializovanoi), tretynnoi (vysokospetsializovanoi) medychnoi dopomohy «Planuvannia simi»* (2014), [Unified clinical protocol of primary, secondary (specialized), tertiary (highly specialized) medical care "Family Planning"]. *Nakaz MON* [Order of the Ministry of Education and Culture Order], available at: https://www.dec.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/2014_59_ykpm.pdf (In Ukrainian).

20. The Verkhovna Rada of Ukraine (2021), The Law of Ukraine "On Assisted Reproductive Technologies", available at: <https://ips.ligazakon.net/document/GI06728A> (In Ukrainian).

21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2023), The Law of Ukraine "On the Use of Assisted Reproductive Technologies and Surrogate Motherhood", available at: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75944 (In Ukrainian)

22. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [without reference to a Main Committee (A/70/L.1)], available at: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n15/291/89/pdf/n1529189.pdf?token=xeq6WwHxUZxvsnBSZ0&fe=true> (Accessed 30 May 2024).

23. *Kontsepsiya Zahalnodержavnoyi prohramy «Reproduktyvne zdorovya natsiyi» na period 2017–2021* [Concept of the National Program "Reproductive Health of the Nation" for the period 2017–2021], available at: http://reprohealth.info/files/Concept-Event_2017–2021_ispr.pdf.

24. *Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasyilstvu stosovno zhinok i domashnomu nasyilstvu ta borotbu iz tsymy yavvyshchamy (Stambulska konventsiiia)* [Council of Europe. Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, Istanbul], available at: <https://rm.coe.int/coe-convention-on-preventing-and-combating-violence-against-women-and-/16809e40c8/> (Accessed 31 May 2024).

Одержано 02.06.2024.